

Tegnér
och retoriken

Louise Vinge (red.)

Tegnér *och retoriken*

*Tegnér*samfundet

&

RHETOR förlag

Abstract

Tegnér och retoriken (Tegnér and Rhetoric). Ed. Louise Vinge
Lund /Tegnérsmfundet. Articles. 224 pp. ISBN 91-974078-4-4

The volume contains seven articles, originally presented as lectures at a symposium on Esaias Tegnér and his relations to rhetoric. Jørgen Fafner (Denmark) describes the status of rhetoric at the beginning of the 19th century. Øivind Andersen (Norway) writes about a Norwegian contemporary of Tegnér's, Georg Sverdrup, Librarian, professor of Greek and politician. Christina Svensson's contribution follows Tegnér's own studies in rhetoric and takes up an example of his practice of rhetorical rules. Tegnér's varied opinions on Greek and Roman culture and its impact on contemporary education are investigated by Bo Lindberg. Kurt Johannesson focuses on Tegnér's best-known prose speech, delivered in 1817 in commemoration of Martin Luther's reformation. Finally Tegnér's religious eloquence is discussed in two articles: Håkan Möller compares Tegnér's preaching with that of Magnus Lehnberg and Johan Olof Wallin, the two great orators of the time, and Barbro Wallgren Hemlin has analysed a speech in which Tegnér in vain reproaches a parish for not following his advice. A summary in English is given after each article.

Keywords: Esaias Tegnér, Georg Sverdrup, Magnus Lehnberg, Johan Olof Wallin, rhetoric, Neo-Humanism, preaching.

Esaias Tegnér som ung. Pennteckning av Maria Röhl.
Tillhör Tegnérstiftelsen; foto Kulturen.

Louise Vinge (red):
Tegnér och retoriken

© Tegnérssamfundet, författarna & Rhetor förlag 2003

Bilden på framsidan: Esaias Tegnér, porträtterad av J G Sandberg, 1843.

Tryckt i Danmark av Centraltrykkeriet Skive A/S, ISO 14001 miljöcertifierat,
på miljömärkt papper.

ISBN 91-974078-4-4

Utgiven med stöd av Vetenskapsrådet.

Alla rättigheter förbehålles. Kopiering utan förlagets medgivande är förbjuden.
Gäller även för undervisningsbruk.

Tegnérssamfundet
Box 1060
221 04 LUND

Rhetor förlag
Vallbogatan 7
265 31 Åstorp
www.rhetor.se

Innehåll

Förord	9
Jørgen Fafner	13
Det tidlige 1800-tal: brud eller kontinuitet i den retoriske tradition?	
Øivind Andersen	25
Tegnér's samtidige i Norge: Georg Sverdrup og "slekten fra 1814"	
Christina Svensson	55
Retorik – ett slags negativ poetik? Tegnér's utbildningsgång i retorik	
Bo Lindberg	71
Tegnér och nyhumanismen	
Kurt Johannesson	105
Tegnér och jubelfestalet 1817	
Håkan Möller	127
Själens röst. Magnus Lehnberg, Esaias Tegnér och Johan Olof Wallin som predikanter	
Barbro Wallgren Hemlin	175
Sträng biskop visiterar – Tegnér talar i Agunnaryds kyrka 1830	
Personregister	209

Förord

Esaias Tegnér verkade vid en tid då talekonsten ännu framstod som en av de stora vittra konstarterna. Han var väl bevandrad i den och hade många tillfällen att utöva den både som professor och som biskop. Men det var hans dikter som grundlade hans ställning som snille och nationalskald, och det var hans brev som, när de först blev kända i ett mindre urval på 1870-talet, visade fram den levande och kännande personligheten med dess ljus och skuggor. Bortsett från talet vid jubelfesten 1817, som länge fanns med i skolantologierna, har hans talekonst däremot varit föga känd och inte heller varit särskilt uppmärksammas av forskningen.

Tegnérssamfundet, som stiftades 1946, tog i sina stadgar som sin uppgift att främja studiet av Tegnér's person och författarskap och att ge ut skrifter av Tegnér, i första hand en vetenskapligt kommenterad upplaga av hans samlade skrifter. Dikterna har utgivits i sju band, redigerade av Fredrik Böök, Åke K.G. Lundkvist och Christina Svensson (1964–1996), och breven i elva band, redigerade av Nils Palmborg (1953–1976). Som ett tredje delprojekt står utgivning-
en av Tegnér's tal. Denna påbörjades med en volym som innehåller hans akademiska tal och skoltal; det redigerades på grundval av det bevarade handskrifts-
materialet av Ulla Törnqvist och kom ut 1982. Det som återstår att ge ut är hans andliga tal – de predikningar, prästvigningstal, visitationstal och andra kyrkliga anföranden som han i sin egenskap av kyrkoherde och senare som biskop kom att hålla.

För att stimulera forskningen kring Tegnér's talekonst anordnade Tegnérssamfundet den 3 och 4 november 2001 i anslutning till sin årshögtid ett symposium med temat ”Tegnér och retoriken”. Avsikten var att inte bara belysa Tegnér's egna tal och hans talekonst, utan att också bredda fältet, så att även den allmänna synen på retoriken i hans samtid blev behandlad.

Retoriken har på senare tid fått en ny och stark uppmärksamhet som en väg till förståelse av äldre tiders språkliga produkter. I den internationella forskningen har man talat om ”the rhetorical turn”, och i Sverige har flera framstående humanister bidragit till att göra den gamla retoriska lärans synsätt, begrepp och tekniker kända och visat hur användbara de är som instrument även vid analysen av moderna texter och tal. Bredden i dess möjligheter visades

bland annat vid ett symposium som anordnades år 1999 av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i Stockholm. *Vetenskap och retorik. En gammal konst i modern belysning* heter den bok som under redaktion av symposiets initiativtagare, professor Kurt Johannesson, utkom år 2001. Tegnér-samfundet kunde sålunda dra nytta av ett särdeles gynnsamt forskningsläge för studiet av Tegnér's retoriska skolning och hans utövning av talekonsten. Det visade sig också, att då en rad forskare bjöds in för att delta med bidrag i de ämnen som kunde anses särskilt relevanta, blev initiativet hälsat med påfallande intresse, rentav entusiasm. Också andra personer som sysslat med ämnesområdet inbjöds och deltog i de livliga symposiediskussionerna.

Det finns flera förbindelser mellan det förut nämnda symposiet "Vetenskap och retorik" och Tegnér'symposiet 2001. Kurt Johannesson deltog själv i planeringen av Tegnérarrangemanget tillsammans med företrädare för Tegnér-samfundets styrelse, och han åtog sig även att för Tegnér'symposiet göra en analys av jubelfestalet 1817. Ytterligare ett par av deltagarna i Stockholmsmötet, professorerna Bo Lindberg och Jørgen Fafner, bidrog även i Lund med substantiella studier. En annan förbindelselänk mellan de två symposierna är att Vitterhetsakademien kraftigt understödde även Tegnér'symposiet.

Föreläsningarna har efter symposiet bearbetats och i några fall betydligt utvidgats inför publiceringen i denna volym.

Den nordiska retorikforskningens nestor, professor Jørgen Fafner, hade till symposiet sänt ett föredrag som utreder frågan om retorikens ställning vid 1800-talets början. Den klassiska retorikens upplösning påvisas, men också det fortfarande arvet därifrån, genom en analys ur litteraturhistoriens, retorikhistoriens och idéhistoriens perspektiv. Professor Fafner var förhindrad att själv delta i symposiet, men hans text lästes upp av Ph.D. Pernille Harsting från Köpenhamn.

Øivind Andersen, professor i grekiska vid universitetet i Oslo, bidrar med en artikel om en av Tegnér's mest framträdande norska samtida kolleger, Georg Sverdrup; han behandlar dennes nyhumanistiska syn på de klassiska språken som bibliotekarie och professor i grekiska och hans engagemang i den samtida politiken som talare och ämbetsman.

Tegnér's egen bildningsgång vad gäller det retoriska presenteras av fil. dr Christina Svensson, erfaren som utgivare av de sista volymerna av Tegnér's dikter. Hon har även illustrerat hans självklara förtrogenhet med retorikens regler genom en analys av en liten hyllningsdikt.

Bo Lindberg, professor i idéhistoria i Stockholm, skildrar nyhumanismen vid 1800-talets början. Det är Tegnérns syn på greker och romare och på antikens relevans för den samtida kulturen och pedagogiken som Lindberg delvis ser i förändringens och ambivalensens tecken.

Det var Kurt Johannesson som vid symposiet diskuterade Tegnérns profana talekonst sådan den framträdde vid jubelfesten 1817. Han visar hur förutsättningarna för talet tedde sig – och vad Tegnér kunde och vågade åstadkomma inom de givna ramarna.

Tegnér som andlig talare har behandlats med två olika grepp. Teol. och fil. dr Håkan Möller från Uppsala, som har studerat Wallin både ur teologiska och litteraturvetenskapliga aspekter, jämför Tegnérns sätt att predika med hur tidens två stora andliga talare, Magnus Lehnberg och Johan Olof Wallin, hanterade sina uppdrag. Fil. dr Barbro Wallgren Hemlin, som är språkforskare med hemvist i Göteborg, tar upp ett Tegnértal som, utan att vara en egentlig predikan, ändå framfördes i ett kyrkligt sammanhang, nämligen vid en visitation. Denna hade en speciell prägel, eftersom Tegnér var på stridshumör och låg i fejd med församlingen i ett känsligt ärende.

Barbro Wallgren Hemlin har i samband med symposiet åtagit sig att genomföra utgivningen av de andliga talen för Tegnérnsamfundets räkning, ett arbete som redan har påbörjats.

Tegnérnsamfundet tackar varmt deltagarna, som genom sina undersökningar både har visat hur retoriken fungerade som levande praxis på Tegnérns tid och hur kunskapen om dess regler numera kan användas vid tolkningen av ett intellektuellt och kulturellt material.

Samfundet tackar även de fonder och andra inrättningar som genom generöst ekonomiskt stöd gjorde symposiet möjligt att genomföra, nämligen Vitterhetsakademien, Crafoordska stiftelsen, Kungl. Humanistiska Vetenskapsamfundet i Lund, Einar Hansens forskningsfond och Stiftelsen Clara Lachmanns fond för främjande av den skandinaviska samkänslan. Vi tackar också Lunds universitet, som lät Tegnérnsamfundet hålla symposiet i Gamla Biskopshuset på Helgona-backen, en byggnad som bildade en värdig och angenäm ram kring föredrag och samtal om Tegnér och hans talekonst. Slutligen har Vetenskapsrådet lämnat ett kraftfullt bidrag till publiceringen av denna volym.

Jerker Blomqvist

Louise Vinge